

ÉPÍTÉSZETI JÁTÉK ÉS LITURGIKUS SZERTELENSÉG

Építész: Isteni Irgalmasság Templom, Pueblo Serena, Monterrey (Mexikó)
Belén Moneo,
Jeffrey Brock

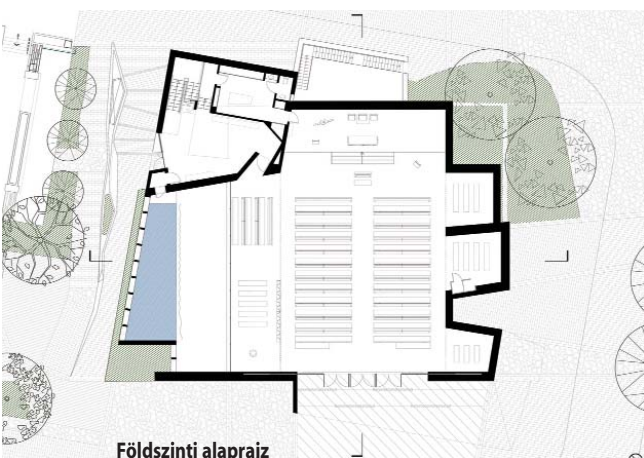
A templom
látványa
a bejárat felől

Két nappal azt követően, hogy a spanyolországi San Sebastiánban épült Iglesia de Iesu (Jézus templom) épületéért (2016. október)[1] Rafael Moneo megkapta az *V. Frate Sole Nemzetközi Szakrális Építészeti Díjat* Paviában (Olaszország), az Isteni Irgalmasságnak ajánlott, és a Moneo Brock iroda tervei alapján megépült plébániatemplomot felszentelték Monterreyben. A Belén Moneo Feduchi és férje, Jeffrey Brock amerikai építész által vezetett Moneo Brock stúdiónak jelenleg Madridban és New Yorkban találhatók irodái, illetve társult irodái vannak Monterreyben és Santo Domingóban.

Belén Moneo hat évig dolgozott apja műtermében (1993–1999), ahol ez idő alatt készítették el a Los Ange-

Földszinti alaprajz

Kelet-nyugati keresztmetszet

les-i katedrális terveit (Kalifornia, USA, 1996–2002). Bár ez volt az iroda munkái között az első kultikus tér, mára széles körben ismertté vált. Amellett, hogy kiemelt formában szerepel a műterem honlapján, olyan szakmai és trendmagazinokban is megjelent, mint például a *Plataforma Arquitectura*, az *Arquitectura Viva*, a *Metalocus*, a *Dezeen*, stb.[2]

Az El Señor de la Misericordia templom Monterrey délen fekvő külvárosában, az 500 Monterrey-Santiago nemzeti autópálya mellett, a Valle Alto területen található Pueblo Serena nevű bevásárlóközpont mellett áll. Költségvetése körülbelül kétfélmillió dollár volt, és összesen 2600 négyzetméter épített területet foglal magába. Az épületegyüttes – kereskedelmi központ és templom – a helyi Canón del Huajuco ingatlanügynökség támogatásával valósult meg.

A templom az elmúlt években épült Mexikóban, és több hasonló projekthez kapcsolható, elsősorban a Mexico City-től nyugatra található St. Josemaría Escrivának szentelt plébániatemplomhoz (Javier Sordo-Madaleno Bringas, 2005–2008, Santa Fe)[3] is kapcsolható. Mindkét templom neves építészek által gondosan tervezett, modern esztétikájú épület, melyeket minőségi építészeti megkövetelő ingatlanfejlesztő építtetett, és mindkettő lehetetlen helyszínen áll – legalábbis európai szemszögből nézve. Az építészek kreatív, aprólékos és lelkes munkáját éppúgy felfedezhetjük bennük, mint a templomhoz kötődő összes funkció átvonulását, mélyreható gondolkodást.

De összpontosítsunk az épületünkre! Az építészeti program egy klasszikus plébániatemplom: istentiszteleti hely szentségi szolgálatokkal és hittantermekkel. De rögtön felmerül néhány zavaró kérdés: mit keres egy plébániatemplom egy olyan bevásárlóközpontban, mint Pueblo Serena? Vajon ma Mexikóban a templomépítés egyetlen módja az, ha ilyesfajta kereskedelmi beruházásokkal kapcsolják össze, vagy egyszerűen csak arról van szó, amit a népszerű mondás is javasol, azaz, hogy ha az emberek nem mennek templomba, építsük a templomokat az emberek közelébe? Nehéz ezt megmondani.

Mindenesetre az Isteni Irgalmasság temploma olyan egyedülálló elemként jelenik meg ebben a kereskedelmi környezetben, amely némiképp be van szorítva a költségek optimalizálása érdekében maximalizált szigorú rasterbe. Ilyen értelemben tehát van benne logika, ahogyan a tervezők a tömeg egyes részeinek eltávolítása mellett döntöttek, és ezáltal egy helyzetét emlékműként kijelölő épületet hoztak létre. Az építészek azzal igazolják a szélsőséges tömegjártékot – mindenekelőtt a tetőablakoknál –, hogy így minden oldalkápolnába be tudják vezetni a különböző minőségű fényeket (ahogyan Le Corbusier tette Ronchamp vagy Steven Holl Seattle esetében). Szá-

Déli homlokzat

Irodalom/References

- [1] Vaccari, Andrea: „Premio Internazionale Frate Sole”. Hozzáférhető: <<http://internationalprize.fondazionefratesole.org>> [utolsó belépés: 2017. május 3.]. Ld. még Duque, Karina: Rafael Moneo y su reciente obra: La Iglesia de Iesu. *Plataforma Arquitectura*, 2012. január 17. Hozzáférhető: <www.plataformaarquitectura.cl/cl/02-130715/rafael-moneo-y-su-reciente-obra-la-iglesia-de-iesu> [utolsó belépés: 2017. május 3.] (az internetes hivatkozások eredeti címeinek újramegtekintése egységesen 2017. május 3-án történt – a szerk.).
- [2] Ld. Peña, Alba: Iglesia entre tradición y modernidad por Moneo Brock. *More With Less*, 2016. december 31., hozzáférhető: <<http://morewithlessdesign.com/iglesia-moneo-brock>>; valamint Mairs, Jessica: Crystalline church by Moneo Brock stands against mountains in Monterrey. *Dezeen*, 2016. október 12., hozzáférhető: <www.dezeen.com/2016/10/12/crySTALLINE-sen%CC%83or-misericordia-white-church-moneo-brock-monterrey-mexico>; ld. még Centellas Gómez de Agüero, Laura – Gallego de Velasco, Elena: Iglesia en Pueblo Serena, Monterrey, por Moneo Brock. *Metalocus*, 2016. október 16., hozzáférhető: <www.metalocus.es/es/noticias/iglesia-en-pueblo-serena-monterrey-por-moneo-brock>; továbbá Moneo Brock Studio: Iglesia en Pueblo Serena. *Plataforma Arquitectura*, 2016. október 12., hozzáférhető: <www.plataformaarquitectura.cl/cl/797036/iglesia-en-pueblo-serena-moneo-brock-studio>. Ide sorolhatók még az alábbi írások is: Brock, Moneo – Taboada, Jorge: Moneo Brock. Iglesia del Señor de la Misericordia en Monterrey (México). *Arquitecturaviva.com*, 2016. október 13., hozzáférhető: <www.arquitecturaviva.com/es/Info/News/Details/9234>; és Brock, Moneo: Iglesia en Pueblo Serena (Monterrey, México). *Promateriales*, 2016. október 20., hozzáférhető: <www.promateriales.com/noticia/10980/proyectos-internacionales/iglesia-en-pueblo-serena-monterrey-mexico.html>; végül Brock, Moneo: Parroquia en Pueblo Serena. [bejegyzés a Moneo Brock műterem honlapján.], hozzáférhető: <www.moneobrock.com/es/medium/parroquia-en-pueblo-serena>. A sor tovább folytatható.
- [3] Sordo Madaleno Arquitectos: Iglesia San Josemaría Escrivá. *Plataforma Arquitectura*, 2010. december 21., hozzáférhető: <www.plataformaarquitectura.cl/cl/02-65901/iglesia-san-josemaria-escrivá-javier-madaleno-jorge-guerrero-jaime-krasowsky>.
- [4] Campo Baeza, Alberto: *Architectura sine luce nulla architectura est. En torno a la luz. Circo* [kéziratsorozat], vol. 1, no. 7 (1993). Hozzáférhető: <www.mansillatunon.com/circo/epoca1/pdf/1993_007.pdf>.
- [5] Hani, Jean: *El simbolismo del templo cristiano*. Olañeta, Palma de Mallorca 2008 (eredeti kiadás: 1962).

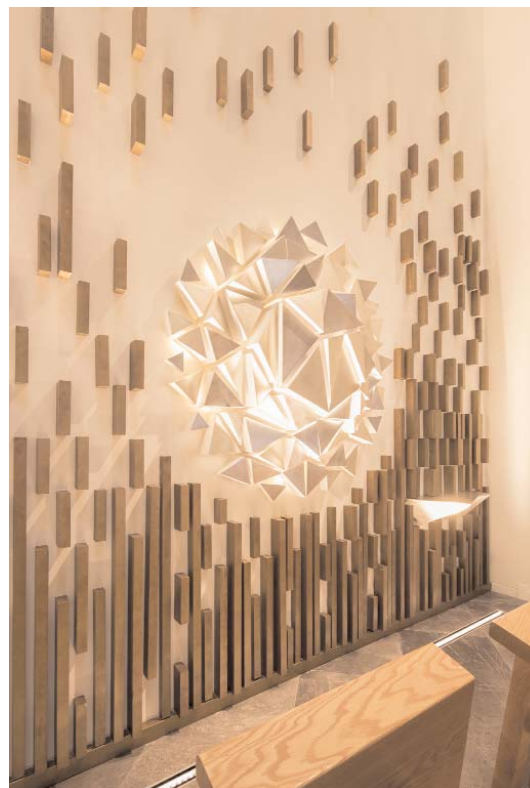
[6] Schwarz tevékenységének kisugárzását a mai napig nyomon követhetjük a liturgiában tudatosabban elmélyülő tervezők munkáiban. Erről Katona, Vilmos: Az istentisztelet építészeti kiterjedése. A *communio*-tér története és jelene Európa latin rítusú liturgikus építészetében / *The Spatial Dimension of Liturgy. Historical and Contemporary Accounts of Communion-Space in Europe's Latin Rite Liturgical Architecture. Építés – Építészettudomány*, vol. 45, no. 1–2, pp. 173–213. Hozzáférhető: <<https://www.academia.edu/32651030>>.

momra ez ellentmondásos érvélesnek tűnik. De nézzük meg lépésről lépésre a projekt előnyeit és hátrányait.

Egy új templom építése mindig érdekes feladat, főleg, ha az alkotó egy valódi építészetet létrehozni kívánó tervező. Bárki, aki valaha is próbálta már, tudja, hogy ez nem is olyan egyszerű, mint amilyennek tűnik. Nyilvánvaló, hogy nem minden építész művel igazi építészetet; kísérletet is csupán kevesen tesznek rá, és még kevesebben – csak a szerencsések – járnak sikerrel. Az szintén vitathatatlan, hogy az istentiszteleti helyek igazi építészeti minőséget kívánnak, mert az építészet egy eszköz, amely megkönnyíti a hívek számára, hogy a vallás mögött rejlő misztériumhoz hozzáférjenek.

De hogyan tudja az építész az építészetet megidézni? – tehetjük fel a kérdést Alberto Campo Baeza szavaival. Ebben az esetben például hogyan képes a megfoghatatlan építészet beköltözni abba a térbe, amelyre Isten és a hívek közötti találkozóponként tekintünk? Campo Baeza kétségtelenül egyetértene abban, hogy először is a fény beengedésére, különböző típusainak bevezetésére van szükség: az erős, a diffúz, a visszatükrözött és a szórt fényre; a függőleges, az átlós és a vízszintes fényre; a reggeli lágy, fehér fényekre és a délután erőszakos arany fényre egyaránt. A fény által kiváltott hatások, úgymint áttetszőség, háttérvilágítás, árnyék, sötétség, fényerő és színek, épp ilyen jelentőséggel bírnak.[4]

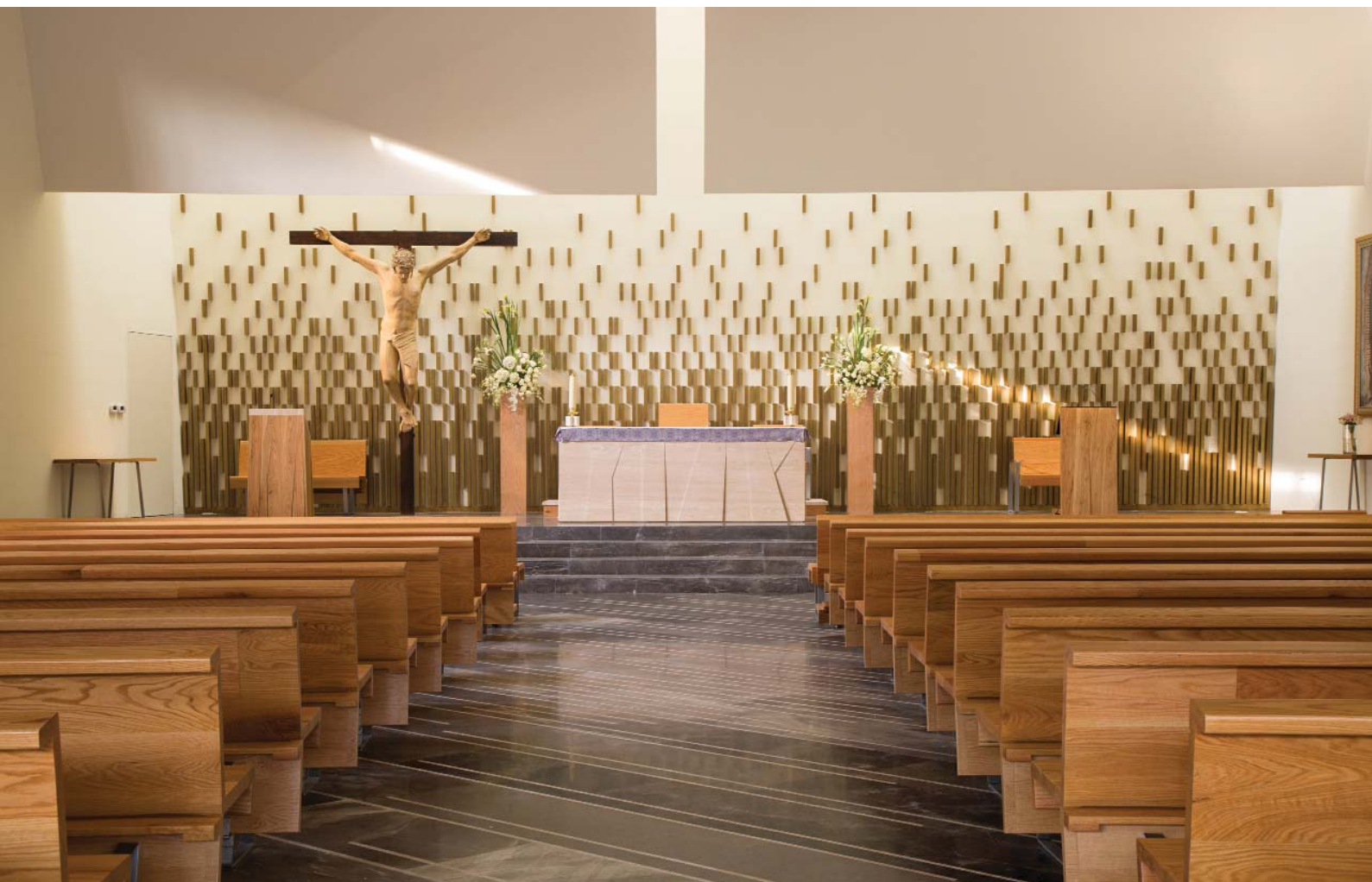
Azt hiszem, ennél a templomnál az építészek a fenti doktrínát kívánták követni. A szándék tisztán felfedezhe-

tő a különböző eszközök tárházában, amelyek a fény – így az építészet – templomba való integrálását hivatottak megoldani. Valójában a projekt középpontjában a természetes fény áll, mondják a tervezők. Az épület azt akarja – szinte sóvárog rá! –, hogy a fény impluviumává (gyűjtőmedencéjévé) válhasson. Azonban a kívánt fény-

Tabernákulum

Az oltár felé fordulva

hatásokat az építé szaknek ki kell kényszeríteniük, így nem tartják tiszteletben a szertartások tájolását, és a szimbolizmus végül triviálissá válik. Ebben a templomban semmi nem jelenik meg Jean Haniból.[5] Véleményem szerint semmi nem történne – még az ünnepnapokon a kültér irányába való bővítés lehetőségére való tekintettel sem –, ha az épület el lenne fordítva a térben. A legrosszabb esetben egy ideiglenes oltárt lehetne kívül elhelyezni, ahogyan az Los Angeles-i székesegyház esetében.

Azonban számomra a következő aspektus tűnik a legzavaróbbnak: bárki, aki az épülettel kapcsolatos írásokat olvassa, igazolni tudja, hogy a terv indoklása figyelmen kívül hagyja a szakrális értékeket: oktatási központról, tájba állított jelképről és társadalmi találkozópontról beszél, de nem szól arról a kultuszról, amely a falak között kialakul. A javaslatban szereplő liturgikus szempontok nincsenek kellőképpen átgondolva (vagy legalábbis egyáltalán nincsenek megemlítve). Ami az utóbbit leginkább leírhatná, az a „hagyomány” szó. Hol van már Rudolf Schwarz és azok a liturgikus értekezések, amelyek a szakralitás témájában vitákat artikuláltak a huszadik században?[6] Vajon még mindig – mint azt egyes tudományos körökben hallottam – valami túl esetleges dolognak tartják?

Mindenesetre a kultikus tér középpontja nem az oltár és ami ott zajlik, hanem egyfajta, a szentély fölött lebegtetett sui generis oltárkép (a tipikus tadaoandós fénykereszt). Véleményem szerint ez a kereszt túlzottan hangsúlyos a térben, és teljessé teszi a jellegzetes eszközök sorát, mellyel azon építésszakemberek élnek, akik első alkalommal próbálkoznak szakrális épület tervezésével: teljes csend, a középkori rozetta újraértelmezése és vízfátyol.

Az eucharisztikus hódolat szükséges centralitása szintén hiányzik, amikor nem istentiszteletet celebrálnak (a tabernákulum elhelyezése egyértelműen javítható), és hiányzik a Szent Szűz képe, mintha a teret más keresztény hitvallások kultuszaihoz is használnák. De abban senki sem kételkedik, hogy előbb vagy utóbb megjelenik a Guadalupai Szűzanya képmása. Igazából néhány fényképen már fel is tűnt...

Az összes berendezést a Moneo Brock stúdió tervezte, és a kétségtelenül dicséretes teljesítmény eredménye az Interior Design Magazine intézmény-kategóriában elnyert Best of Year Award (BoY) díjában (2016) mutatkozik meg. Érdekes ikonográfiai munkákat bíztak más művészekre is, például Francisco Leiro (a szentély Krisztusa), Carmen Pinart (az Isteni Irgalmasság) és Pedro Cuni (Szent II. János Pál képe) szintén részt vett az alkotómunkában.

Nagyon feltűnő a szokatlan, csupán a fény és a víz által belakott előcsarnok, amely megoldja a bevásárlóköz-

pont és a kriptá összekapcsolását, szétválasztását. Néhány éve jellemző, hogy minden mexikói templomban van ilyen urnatemető, amelynek bérlete hozzájárul az új istentiszteleti terek finanszírozásához és fenntartásához.

Méltányoljuk, és talán a templomról az mondható el egyik legnagyobb elismerésként, hogy az építésszakemberek kísérletet tettek a felismerhető és újszerű elemek együttes alkalmazására. És valóban észlelhető az egyensúly az egyéni építészeti nyelv keresése és a helyi szokások között. Folytatódik például az új-spanyolországi missziókra jellemző nyitott kápolnák hagyománya, lehetővé téve a hívek számára, hogy nagy létszám esetén kívülről kövessék a szertartást. Gyönyörű a módja, ahogyan a keresztelőkápolnában a hívek leadhatják „előjegyzésüket” a szent olajokra. És megmaradnak a mexikói hívők által annyira kedvelt kicsi áldozókápolnák (bár egyértelműen továbbfejlesztett változatban), egy nagy sekrestye, egy tribün a kórusnak, valamint a gondosan tanulmányozott akusztika is. Ebben az értelemben szintén említésre méltó, hogy a nyitott narthexbe és az átriumba növényzetet telepítenek, melyek befejezését 2017-ben tervezik.

Egy közel biztos megfigyelés: a templomban már rendeznek esküvőket. Igazából úgy tűnik, a templomot kifejezetten házassági szertartásokra tervezték: elég ránézni az alaprajzra, ahol egy szép vonulási útvonalat követően megjelennek a menyasszony és vőlegény zsámolyai... Talán ez a templom társadalmi elfogadottságának egyik legjobb mutatója.

Esteban Fernández-Cobián

(fordította: Gaschler-Gyeviki Nóra)

Templomhajó fénykereszttel

Építész: Belén Moneo, Jeffrey

Brock (Moneo Brock Studio)

Tervező munkatársak: Irene Alberdi, Andrés Barrón, Fabrice Leray, Jaime Salvador, Sara Pericacho, Irene Hernández, Juan Galloso

Megbízó: Plaza Serena

Statika: Gerardo Hernández (RGT Engineering)

Akusztika: Arau Acoustic

Kivitelező: Plaza Serena

Fotók: Jorge Taboada

A b s t r a c t s

HARMONY OF CONTRAST

12

RESTORATION OF THE SZENICZEY MANSION, DEÁK HOUSE AND CITY MUSEUM, PAKS, HUNGARY / ARCHITECTS – TAMÁS KARÁCSONY, ORSOLYA KERN and ANDRÁS BOÓR

Often the best solution for restoration of a building that is of historical importance is to examine the balance of harmony found between the existing and the proposed. Here a traditional small city residence (baroque) has been complimented by a concrete, corrugated steel sheet and extensively glazed addition. This clarity of thought between the Existing and the new leaves little to question regarding correct placement of buildings and historical accuracy. Harmony is apparent as a group of built entities.

CONCEALED OPENNESS

20

ST. TRINITATIS PARISH CHURCH, LEIPZIG, GERMANY

ARCHITECTS – ANSGAR and BENEDIKT SCHULZ

Following the millennium the theoretical foundations of thinking regarding the building of large scale religious buildings have called for a timely reconsideration. For more than half a century the Catholic Church has seen a major renewal of liturgical values – to date the architectural implications have been seen as controversial. Exemplary examples of which have been seen throughout the field of contemporary church architecture in Germany. The Church of St. Trinitatis in Leipzig reveals how this pattern for historical change has advanced due to events in the twentieth century – here architectural decisions regarding a sense of direction in today's field of contemporary church architecture show the effect created by 70 years of vicissitude.

HISTORICAL SUBMERGENCE

26

CHURCH OF PETER AND PAUL, LUTHERSTADT EISLEBEN, GERMANY

ARCHITECT – AFF ARCHITEKTEN

This church can be found as part of a group of buildings protected by UNESCO as "Luther Memorials in Eisleben and Wittenberg", protected following the 500th anniversary of Luther. Aside from the historical and architectural interest in this church it still functions as an important part of the liturgical community, which has been in decline in recent years. Therefore it was decided to restore this building in such a way that it could serve the religious community and a wider public, this is easily achieved in a protestant place of worship as church can function, as intended, as a place to gather. Simplicity of forms and decoration lend themselves to this purpose.

PLAYFUL ARCHITECTURE AND LITURGICAL ECCENTRICITY

30

CHURCH OF EL SENOR DE LA MISERICORDIA, PUEBLO SERENA, MONTERREY, MEXICO

ARCHITECTS – BELÉN MONEO and JEFFREY BROCK

The church of El Señor de la Misericordia (2013/16) stands in the centre of Pueblo Serena, a new commercial development located in the south of the Mexican city of Monterrey. It has been built by the Spanish based studio Moneo Brock (Belén Moneo and Jeff Brock), who have carefully designed each part of the temple and its parish complex in an intense exercise of architecture as an act of authorship. In an attempt to return contemporary religious architecture to the focus of academic criticism the architects are willing to highlight successes and weaknesses.

UNIQUE AND ORIGINAL

36

GREEK CATHOLIC CHURCH OF SAINT PETER AND PAUL, DUNAKESZI, HUNGARY
ARCHITECT – LÁSZLÓ DARAGÓ

In 2006, the scattered Greek Catholic community of Vác region decided to build a place of worship north to Budapest. Following a traditionalist shift in the Metropolis, the congregation accepted a contemporary interpretation of the 7th-century Armenian Church of St. Hripsime, built in Echmiadzin, as a model of her new home. The purpose of this retrospective sanctuary was also, in a measure, to erect a memorial to Tamás Guzsik (1947–2002), a famous professor and historian of medieval liturgical architecture at the Technical University of Budapest. The architectural language of the church, however, handles historicism in a popular manner not escaping clearly from anachronism. Yet, the building shows elegant details praising the designer's undoubted skills.

FRANCISCAN BETHANY IN SZÉCSÉNY

40

TRANSFORMATION OF A KINDERGARTEN INTO SOCIAL HOUSING FOR THE ELDERLY, SZÉCSÉNY, HUNGARY / ARCHITECTS – GÁBOR CSANÁDY and MIKLÓS HOSSZÚ

An existing building planned around a courtyard has been converted into social housing for the elderly by following three important decisions: to develop a new structural system based upon the existing plan to the southern wing, to build a new chapel closing the western end of the main wing and to enclose the northern wing with an open covered terrace. Care was taken to prevent any unsuitable modifications to existing structure or building form. Also of importance is the building has not been changed in any way which might impact its historical importance. The new chapel provides a perfectly placed closure to the courtyard space and point of spiritual focus.

PLACE, TRAUMA AND MEMORY

44

MEMORIAL TO THE MÁLENKIJ ROBOT, BUDAPEST, HUNGARY

ARCHITECT – GÁBOR BIRKÁS and SCULPTOR – PÉTER PÁRKÁNYI RAAB

Following the fall of Budapest in 1945 Russia captured Hungarians and forced them into labour camps, these forced labourers were known as Málinskij Robot "Little Work". The memory of the trauma caused by this event remembers prisoners of war, those found guilty of anti-soviet activities and other political motives: the majority being civilians. It is estimated that about 200,000 perished in transit and during captivity. The bunker chosen at a major railway station and the use of railway wagons to remember this event are direct: symbolic of the un-moveable (bunker as a fixed place at which this event can be documented) and the moveable (wagons and the people transported).

TRANSFORMATION OF THE SUMMITS

48

LOOKOUT, PREACHER'S CHAIR, PILISSZENTLÁSZLÓ, HUNGARY

ARCHITECT – JÓZSEF KOLLER

Reaching the summit of a hill or mountain top often leads to the question of "now I am here what can I see"? The reason for this being that views are often blocked by trees, hence the need to build lookout towers (Preacher's Chair). The process of making the climb is often social, as a congregation of friends, school children or family member and best celebrated by a built symbol of achievement at the summit. These places in history used to have a military significance which is now being replaced by a more spiritual meaning. This example, one amongst many in recent years, demonstrates technical skill in its execution and the spiritual in its placement in the Pilis Hills.